

„СИН ЩИТ“ – ИСТОРИЯ И СЪВРЕМЕННО СЪСТОЯНИЕ

Валентин Попов

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: „Син щит“ е една от най-важните организации в сегашно време, независимо че е неправителствена. Тя спомага до огромна степен за запазването на културните ценности, които са изключително важни за нас – хората, за да знаем своята история (минало). Без комитетите на „Син щит“ едва ли отрядите за бързо реагиране на която и да е държава биха мислили за културното си наследство, но дори и да е така, нямаше да успеят да постигнат голям резултат, затова работата на комитетите на „Син щит“ е толкова важна. За разлика от ЮНЕСКО „Син щит“ извършва операции в зони на военен конфликт.

Ключови думи: защита, културно наследство, организации, опазване, „Син щит“.

Въведение

Терминът „културно наследство“ има много определения. Той произлиза от латинското *cultura* и като термин се използва за първи път през III – II век пр.Хр. от римски политик – Марк Порций Катон Стари, като има по-малко обхватно значение спрямо постоянно растящото му значение днес. Тогава терминът „култура“ се използва в смисъл на подобряване на обработването на земята (на това се е гледало като връзка човек – земя). Терминът остава с непроменен смисъл чак до края на Средновековието, а именно „обработен парцел земя“.

По-късно, през XVI век, определението на „култура“ се променя и започва да означава „действие или състояние, свързано с обработването на земя или отглеждането на животни“.

През XVIII век вече има по-сериозна промяна на значението на термина „култура“ – той вече не се отнася за парцел земя, а за възпитание, развитие, обучение, усъвършенстване и т.н., придобива по-дълбок смисъл и повече тежест; с тази промяна той става синоним на „цивилизация“. Тази промяна на термина първоначално е отнесена само към Европа, а впоследствие и към другите континенти.

През XIX век „култура“ отново променя своето значение и то става „подобряване на личността и поведението на индивида, най-вече посредством образование“.

През XX век значението на термина вече е „еволуирала човешка способност за представяне на опита чрез символи, за класификация и проява на творчески способности, изискващи въображение, за онзи невидим и

общоцивилизационен език, чрез който могат да комуникират индиректно всички хора“.

Важно място в защитата на културното наследство заема определеното на ЮНЕСКО за термина „култура“: „Култура е множеството от отличителни духовни, материални, интелектуални и емоционални черти на дадено общество или обществена група; тя обхваща, освен изкуството и литературата, начина на живот, формите на съжителство, ценностните системи, традициите и вярванията“¹.

Под „културно наследство“ се разбират следните три вида: паметници, ансамбли и забележителни места.

Създаване на „Син щит Интернешънъл“

Поради големите загуби на културни ценности след Втората световна война, през 1946 г. ООН създава правителствената организация ЮНЕСКО, която да отговаря за културното наследство на държавите, по-точно за опазването му, чрез насърчаване на диалог, по възможност избягване на войни и т.н. ЮНЕСКО пряко се включва и в това по време на война да създаде условия за опазването на културното наследство. По предложение на Нидерландия организацията помага за изготвянето и спонсорирането на Хагската конвенция с цел опазването на културните ценности по време на въоръжен конфликт. Договорът влиза в сила на 7 август 1956 г. и задължава държавите да пазят културното наследство както по време на мир, така и при въоръжен конфликт.

„Син щит“ е неправителствена организация, целяща опазването на културното наследство, главно при въоръжен конфликт. Първоначално през 1996 г. се създава Комитет на Синия щит от други четири неправителствени организации (Международния съвет на архивите, Международния съвет на музеите, Международния съвет за паметниците и обектите и Международната федерация на библиотечните асоциации и институции). За защитата на културното наследство влиза в сила чл. 27.3 от Втория протокол на Хагската конвенция от 1999 г. Там се казва, че Комитетът на Синия щит е консултативен орган при защитата на културни ценности при въоръжен конфликт.

Работата на четирите неправителствени организации продължава, като междуременно за периода 2005 – 2012 г. към тях се присъединява и Координационният съвет на Асоциациите на аудио-визуалните архиви. Също така организациите решават да има секретариат, който да се преизбира на всеки три години.

През 2006 г. е подписано Хагското споразумение и през 2008 г. се създава Асоциацията на националните комитети на Синия щит, която да коор-

динираща работата на комитетите. Първи председател на Асоциацията е Карл фон Бабсбург.

През 2016 г. Международният комитет на Синия щит и Асоциацията на националните комитети на Синия щит се сливат и образуват „Син щит Интернешънъл“. Регистрират седалището си в Холандия. Всички тези промени са официално одобрени през 2017 г. от Общото събрание на „Син щит“ във Виена.

Дейност на „Син щит“

Неправителствената организация „Син щит“ с комитетите си извършва дейност, която други организации (например ЮНЕСКО) не биха се осмелили да извършат. Те навлизат дори в територии, на които се води война, за да проверят дали наистина културните ценности са запазени, или има нарушение на договора от Хагската конвенция. Едва ли някоя друга организация би изпълнила тази дейност, в повечето случаи те единствено поддържат връзка (ако това е възможно) с хора, които са на територията на конфликта, но не отиват до местоположението на паметниците на културата, за да ги проверят. С това начинание се заемат безстрашните комитети на „Син щит“.

Официално публикувано на официалния сайт на „Син щит Интернешънъл“ е изказването, че за комитетите, които са на територията на военен конфликт, е по-важно съхранението на стари преносими паметници на културата, отколкото спасяването на човешки живот. Тяхно становище е, че хората постоянно се озовават в опасни ситуации, за целта е по-добре, ако даден културен паметник е с дълбока история, да се съхрани той, за да се запази знанието и да се предаде на много хора.

От „Син щит“ гледат на културното наследство като на знание, от което хората могат да научат безценни уроци. За тях без културното наследство човекът няма да знае кой е, то е неразделна част от защитата на човечеството и спомага за това да не се изгуби посоката на развитието му. В миналото се крие истината.

Хайнрих Хайне казва през 1821 г.²: „Там, където горят книги, те накрая ще горят и човешки тела“. По данни от 2019 г. „Син щит“ има 25 комитета, 4 са в процес на създаване и също така обмисля създаването на още 5 комитета.

Освен с опазването на културни ценности по време на военен конфликт, комитетите на „Син щит“ се занимават и с други дейности.

Например те помагат в градове, пострадали от природни бедствия, като наводнения, земетресения и др. В тези случаи за тях е приоритет човешкият живот, а не културните ценности. Те изтеглят хора от различни градове, оказват първа помощ, ако се налага. Разликата между тази ситуа-

ция и военния конфликт и защо при него хората не са приоритет, е, че когато комитетите действат на територии на въоръжен конфликт, те, помагйки на хората, заемат страна във конфликта, а всъщност са изградени на базата на независимост, членовете им са от всякакъв произход. Също така самата организация е неправителствена и не трябва да заема страна. От друга страна, когато комитетите на „Син щит“ отидат в град, пострадал от природно бедствие, те го правят, за да помогнат на хората, няма конфликт на интереси защо са помогнали точно на тази държава, а не на друга.

Друга дейност, с която се занимават комитетите на „Син щит“, е незаконният трафик на културно наследство. Кражбата на културно наследство и незаконният му трафик са много сложна дейност. Незаконният пазар за културни ценности е огромен и интернационален.

Тъй като държавите не могат да дадат достатъчно пари, за да откупят културните си ценности (понеже има такива, които струват милиарди), трафикът на тези ценности се разпространява бързо – често артефакт, който има огромна културна стойност за човечеството, е в дома на някого и попълва колекцията му. При военен конфликт, независимо от договора, подписан по време на Хагската конвенция, незаконният износ на културни ценности е огромен, а също така голям брой от тях се унищожават. Например на територията на България има изключително много културни ценности под земята, разказващи историята на страната назад през вековете. Често е случайното намиране, например на златен или сребърен съд. В тези случаи много малко биха постъпили, както трябва – да се обадят и да съобщят за наличието на даден предмет. Заради слабата запознатост с историческата ценност на находката и малкото пари, които ще получи от държавна институция, човек, който намери подобен предмет, веднага би тръгнал да го продаде за злато. Също така има много иманяри и когато се разкрие дадена гробница, буквално започва състезание между съответната институция, която трябва да обработи мястото, и иманярите – кой първи ще вземе ценностите от гробницата. „Син щит“ се занимава и с всички тези случаи, които влизат в списъка за опазване на културното наследство.

Комитетите на „Син щит“ често работят с местни държавни агенции. Те използват библиотеки, музеи и други държавни сгради за скриването (опазването) на културните ценности. Комитетите на „Син щит“, които са насочени към места, на които се води война, биват обучени на военно дело, за да знаят как най-адекватно да реагират в дадени ситуации, така че максимално да предпазят себе си от евентуални проблеми и да не се намесят във войната.

Те също така преминават курсове по първа помощ, тъй като по време на война всичко е възможно. Тяхната главна задача е преместването на подвижните културни паметници в точно обозначени територии, които

предварително трябва да се обявят на отсрещната страна, за да не бъдат атакувани. Всяка от държавите, които участват във въоръжения конфликт, има право да обяви място, на което да пренесе културните ценности, и според Хагската конвенция отсрещната страна няма право да напада и разграбва тези места. Разбира се, има доста условия, които трябва да се спазват, за да се обяви едно място официално за защитено, например там да няма армия, да не се съхраняват боеприпаси и т.н. В тези действия комитетите на „Син щит“ имат голям принос.

При военен конфликт „Син щит“ има право да оказва първа помощ на невинни граждани, които инцидентно са засегнати от войната.

Методология

При започването на военно нападение от една страна към друга град, който е по-отдалечен от военното поле, се обявява за зона, в която да се пренесат всички движими културни ценности. Населението от този град се изтегля в съседните населени места, след което „Син щит“ с помощта на местна полиция и военна полиция започват пренасянето на ценностите в предварително избрани сгради. В тези обекти е забранено да се складират боеприпаси и да се крият хора, с цел опазването им. Според Ньойския мирен договор това място, стига всичко да се извърши, както трябва, е зона, която не може да се бомбардира и т.н. Важно да се отбележи, че членовете на „Син щит“ нямат право да помагат на пострадали хора, по договор те имат функцията да се погрижат само за културните ценности. Ако е необходимо, културните ценности могат да бъдат пренесени и в съседна държава, която не е включена във военния конфликт. След обозначаване на мястото и пренасянето на културните ценности „Син щит“ има задачата да ги охранява там. След това полицията няма повече работа на тази територия и трябва да я напусне.

Запазване на културните ценности след експлозия в Бейрут (Работа на терен)

Като пример за работата на комитетите на „Син щит“ искам да дам част от действията, които той е извършил след експлозия в Бейрут:

„The devastating explosion that shook the Lebanese capital on August 4, 2020, changed Beirut's port and historic center in seconds from a bustling hub of businesses, cafes, shopping malls and homes to a wilderness of tangled metal, broken roofs and walls, blown windows and warped door frames. With more than 200 dead and thousands injured, the city shook. Not only did the terrible loss of life leave people shocked and stunned, but the horrific suddenness of the explosion coming without warning in the silence of a summer evening.

Not only lives and livelihoods were destroyed by the explosion – the city’s cultural heritage was also devastated. Hundreds of historic buildings and palaces from the 18th and 6th centuries, as well as museums, libraries, art galleries and people’s homes were damaged instantly. The then president of Blue Shield International (BSI), Carl von Habsburg, went straight to Beirut to discuss BSI’s support with the authorities, the Lebanese Armed Forces (LAF) and the United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL). He met with local and international organizations and with the staff and volunteers of the National Committee of the Lebanese Blue Shield (LBSNC). From the very first day, volunteers participated in rescue operations, helped clear streets of rubble and broken glass, threw debris and sorted materials that could be rescued and used in the eventual restoration of historic buildings.

Blue Shield volunteers, which included architects, archaeologists, restorers and engineers, were trained by BSI and local NGO Biladi on the use of a digital platform to produce assessment reports set up by BSI in conjunction with the Smithsonian Cultural Rescue Initiative. This system proved invaluable in the weeks following the blast as teams dispersed across the devastated areas, assessing what materials and other resources would be needed for the recovery effort, restoration and talked to owners and residents of damaged buildings. Listening to heartbreaking stories of families about loss and survival was almost the hardest part of the job for some of the volunteers, but knowing they were doing something positive helped them keep going. Since the buildings that house museum buildings Collections, libraries and archives exposed to the elements, time was of the essence to cover gaping holes, secure unstable walls and clean, pack and store books and artifacts until the objects could be rehabilitated and the objects returned“.³

Резултати

Като резултати след дадена мисия може да се разгледат действията на комитетите на „Син щит“ след приключване на военния конфликт. След края на военния конфликт комитетите на „Син щит“ правят оглед на недвижимите културни паметници, след което при възможност се прави реставрация. Всички движими културни ценности се връщат там, откъдето са взети, ако това е възможно и сградите за съхранение са цели, в противен случай се прави временно преразпределение и се съхраняват на друго място до възстановяването на старите сгради или до построяването на нови.

Като цяло действията на неправителствената организация „Син щит“ имат много голям принос за опазването на десетки културни ценности. Тези културни ценности спомагат за опазването и съхраняването на миналото на човечеството независимо на коя територия са. Затова работата на „Син щит“ е много важна – неговите служители влизат в най-горещите точки с

риск за живота си. Разбира се, има и други организации, които се грижат за културно-историческото наследство, като ЮНЕСКО например, но само комитетите на „Син щит“ го правят в зони на военен конфликт.

Бележки

- ¹ **Аврейски**, Н. Международна закрила на световното културно и природно наследство. София, 2021.
- ² Пак там.
- ³ Статията е цитирана от официалният сайт на „Син щит“: <Theblueshield.org>.

References/Литература

1. **Avreyski**, N. Mezhdunarodna zakrila na svetovnoto kulturno i prirodno nasledstvo. Sofia, 2021.
[**Аврейски**, Н. Международна закрила на световното културно и природно наследство. София, 2021.]
2. **Yordanova**, R. Globalnata kulturna politika na YuNESKO. Varna, 2015.
[**Йорданова**, Р. Глобалната културна политика на ЮНЕСКО. Варна, 2015.]
3. **Aleksandrov**, E. YuNESKO: Mezhdunarodno-pravni vaprosi na statuta i deynostta na organizatsiyata. Sofia, 1981.
[**Александров**, Е. ЮНЕСКО: Международно-правни въпроси на статута и дейността на организацията. София, 1981.]
4. **Vokova**, I. YuNESKO pazi tsennostite, koito teroristite iskat da unishtozhat: intervyyu s Irina Vokova, generalen direktor na YuNESKO, 2015.
[**Бокова**, И. ЮНЕСКО пази ценностите, които терористите искат да унищожат: интервю с Ирина Бокова, генерален директор на ЮНЕСКО, 2015.]
5. **Kovach**, D. Zakrilata na YuNESKO za kulturnoto nasledstvo – blagoslovenie ili proklyatie? 1999.
[**Ковач**, Д. Закрилата на ЮНЕСКО за културното наследство – благословение или проклятие? 1999.]
6. **Ofitsialen** sayt na Sin shtit: <Theblueshield.org>.
[**Официален** сайт на Син щит: <Theblueshield.org>.]
7. **Ofitsialen** sayt na UNESCO: <unesco.org >.
[**Официален** сайт на ЮНЕСКО: <unesco.org>.]

За автора

Валентин Попов е студент на Унибит, специалност „Архивистика и документалистика“. Поради тази причина, но и поради лични подбуди има интерес към опазването на културно-историческото наследство.

За контакт с автора: valiopopov4@gmail.com

“BLUE SHIELD” – HISTORY AND PRESENT CONDITION

Valentin Popov

University of Library Studies and Informational Technologies

Abstract: “Blue Shield” is one of the most important organizations of the present time, despite being a non-governmental organization. It helps to a great extent for the preservation of cultural values, which are extremely important for us, the people, to know our history (past). Without the Blue Shield Committees, the rapid response teams of any country would hardly think about their cultural heritage, but even if they did, they would not be able to achieve much, so the work of the Blue Shield Committees is so important. Unlike UNESCO, Blue Shield operates in areas of military conflict.

Keywords: protection, cultural heritage, organizations, conservation, Blue Shield.

About the Author

Valentin Popov is a ULSIT student majoring in Archival and Documentary Studies. For this reason, but also for personal reasons, there is an interest in the preservation of the Cultural and Historical Heritage.

To contact the Author: valiopopov4@gmail.com